



PSIHOLOŠKI ASPEKTI SPELEOLOGIJE

Čedo Josipović

Speleologija je izvanredna aktivnost za pokušaj razumijevanja razni psiholoških osobina, te razumijevanje samoga sebe i vlastite životne sredine. Dakle života uopće. Intenzivan kontakt s prirodom, plus raznovrsni međuljudski odnosi izazivaju kod čovjeka razna duševna stanja. Pokreću se emocije. Živi se. Učimo razumijevati sebe i druge. Stičemo iskustvo.

Pođimo od samoga dolaska u speleološku organizaciju. Novi ljudi. Novi prostor. Nova aktivnost. Neki se ljudi lako uklapaju u nove i nepoznate okolnosti, a neki teže. Za pojedince je to pravi stres. Često kompletna promjena načina življenja. Šok za cijelo biće. Bezbroj pitanja i nejasnoća stvaraju kaos u glavi. Sve ga to privlači, ali... osjećaj neprihvaćenosti, nesigurnost, sram i mnoge slične negativnosti mogu se vući mjesecima ili čak godinama. Netko ih očisti prije, netko poslije, a netko nikada. Interesantno je obraditi što se događa u ljudskoj psihi na samom terenu, u akciji.

"Tisuću monaha - tisuću religija." Splet emocija i duševnih stanja. Na ulazu u spilju ili jamu netko je grozničav u želji da što prije uđe i osjeti ljepotu podzemlja. Drugoga prožima strah, dok je treći indiferentan, zapravo i ne ide mu se unutra. Otvor jame je izazov za ljudsko biće. Fizički stvarni izazov sa svim svojim objektivnim i apstraktnim karakteristikama. Nešto što pokreće lavinu osjećaja, strahova i nada. Mašta i realnost se isprepliću.

Sam ulazak u spilju ili jamu, prijelaz iz svjetla u tamu stvara nova stanja svijesti. Upravo ovi trenutci su zanimljivi za promatranje. Pri ulasku u jamu većih dimenzija javlja se strahopoštovanje. Koncentracija se povećava. Prelazak preko ruba izaziva sjećanja na neke davno duboko potisnute strahove. Nekima noge klecaju, ali idu dalje. Strah i hrabrost nisu na suprotnim stranama, oni postaju jedno. Što će tko osjećati nije samo stvar iskustva. Niz drugih faktora je u igri: fizička pripremljenost, naspavanost, stanje u drugim domenama života (npr. problemi na poslu ili u obitelji)...

Tu je i zadovoljstvo sudjelovanja u nečemu neobičnom, intrigantnom. Nepoznati svijet, nepristupačan "običnim smrtnicima", leži nam pod nogama. I dok nestaju i blijede glasovi sa površine, dočekuje nas ciljano dozivanje u podzemlju. Ono je ponekad vrlo nejasno i neartikulirano, te tek izoštravanjem svih naših čula, uključivanjem intuicije, obavljamo svoj dio posla ispravno. Odgovornost, svijest pripadanja grupi i jedinstvenost se povećava.

"A u jami tama vlada..." Neki drugi svijet. Mir i vječnost podzemlja se prenosi i na posjetioca. Kako kada. Neobični oblici nastali tisućljetnim kreiranjem raznih sila Prirode, sada djelomično obasjanih i oživljenih treperavim svjetlom karbitki stvara najneobičnije uobrazilje. Očaranost i zadivljenost čudnim formama opija dušu. Ponori, meandri, blato, sige i kristalno čiste kaskade, te niz drugih pojava mogu posjetioca voditi od ushićenja do panike. Voda - potoci, jezera, slapovi i nakapnice oživljavaju špilje. Podsjeća ljude na neminovnost ciklusa stvaranja i razaranja. Tu se jako dobro vidi nestalnost fizičkog postojanja. Zakoni, nama znani ili neznani, htjeli mi to ili ne, vrše se. Poručuju nam:

stopi se i uživaj! A nije lako; slijede drugi doživljaji. Zamisli: čekanje u mraku; žubor vode koji izaziva slušne halucinacije; vlagu koja pronalazi put između premorenih mišića do "srži kostiju"; kletve izgovorene jer je netko napravio čvor u slapu ili smo "otkrili" da su stijene između kojih smo prošli odmorni prije nekoliko sati, sada nekako bliže; razočarenje kad ne možemo proći dalje ili strah, kad smo premoreni u dnu opasne jame, a onda netko otkrije tajni put u još grđe i teže prolaze... Zamisli vožnju u polunapuhanom čamcu preko podzemnih jezera. Ili jezu koja prostruji tijelom pri pomisli da se povrijediš u nekom daleko od površine uskom nepristupačnom meandru...

Ako se netko dugo i intenzivno bavi speleologijom, on prolazi kroz nebrojeno mnogo raznolikih situacija. Čovjek sazrijeva. Uči se ispravno reagirati. Nešto što ga je plašilo, poslije rutinski prolazi. Postaje sigurniji u sebe, ljude oko sebe i opremu. Postaje stabilniji kao pojedinac i kao dio grupe. Panika postaje gotovo nepoznat pojam, ali nikad ne znamo u što će nas još život "uvaliti". Strah, nepotrebna briga, sumnja i neodlučnost daleko su vjerniji pratioci i iskusnih, provjerenih špiljara. Puno više nego to početnici i pretpostavljaju. Ali tu je i odlučnost i volja da se sve negativno prevlada: vrše se bolje psihofizičke pripreme; razmjenjuje se iskustvo; probijaju se oklopi straha i razvija se samosvjesnost, vjera u sebe i vlastite sposobnosti; stvara se unutrašnji mir koji nam pomaže ispravnije postupati u nepredvidivim situacijama.

Izlazak iz podzemlja također izaziva određene osjećaje, a kakvi će oni biti obično najviše ovisi o prethodnom doživljaju. Poslije lagane šetnje zasiganim kanalima obično su ljudi ispunjeni optimizmom i laganom euforijom. Ali nakon cjelodnevnog puzanja kroz uske meandre, blato i vodu, sve to popraćeno napornim penjanjem preko spitova i čvorova, opterećen s dvije-tri transportne vreće, izlazak će se doživljavati sasvim drugačije...

Ljudi se mijenjaju i zaboravljaju. Ponekad uopće nisu svjesni što ih je dovelo u speleologiju. Dubljom analizom prepoznali bi se stvarni motivi, ponekad i oprečni površnim pretpostavkama. Druženje, fizičko gibanje, boravak u prirodi, avanturizam, znanost ili... Što to tjera čovjeka da izlaže svoj dragocijeni život opasnosti, da se mokar i promrzao probija sve dublje u utrobu majčice Zemlje? Kakva je nagrada!? Osjećaj zadovoljstva jer je u tom vječnom mraku osvijetlio još jedan djelić najintragantnije nepoznanice, prodro je makar trunku dublje u razumijevanju samoga sebe. On može, vrijedi, ostvaruje, živi! Sposoban je, realizira što je zamislio.

Sam izlazak na površinu i nije često toliko bitan kao taj susret s vlastitim bitkom u podzemnim avanturama. Sukob s Prirodom je zapravo sukob sa samim sobom. Sukob ili susret!? Učimo se zakonima koji su čvršći od pravila koja mi postavljamo. Ne može se glavom kroz stijenu. Istina je: učimo i na tuđem iskustvu, ali najbolje osjećamo na vlastitoj koži. Teorija i praksa.

Da li je to mazohizam dovoditi se u razne neugodne situacije? Ne bi se reklo. Čovjek ima unutrašnju potrebu za progresom. A to može postići jedino dovodeći se pred nove i teže prepreke. Život kao takav ionako nas uvijek postavlja u neke probleme. Zašto bi onda bilo loše da čovjek sam odlučuje pod kakvim će okolnostima raditi na svome razvoju. Upravo prepreke daju smisao životu. Zahvaljujući njima rastemo i sazrijevamo. Tu se ispoljava naša unutrašnja snaga. I dobro je kada čovjek uviđa koji problemi su za njega prihvatljivi. Špiljar početnik u preteškoj akciji može zaključiti da speleologija nije aktivnost za njega, te to jednostavno bez riječi napustiti. Iskusni psihofizički sposoban speleolog će uživati i imati razne emocije oduševljenja pri posjeti lako savladivih objekata, ali da bi istinski napredovao i davao kvalitetniji doprinos sredini, on treba sudjelovati u mnogo zahtjevnijim poduhvatima. Tu može doći do izražaja prikupljeno teoretsko i praktično znanje. Na osnovu toga on rješava i nove probleme kreativno i efikasno. Možda će kombinirati danima ili mjesecima kako

doskočiti određenoj prepreci, možda će to neko vrijeme pasti u zaborav, ali će je vjerojatno ipak riješiti. Već samo pokušavanje ima veliku vrijednost u razvoju čovjeka. A uspješno pronađeno rješenje nas ispunjava zadovoljstvom i ponovo nam potvrđuje: ako postoji problem, postoji i rješenje.

Veliki fizički napori iscrpljuju čovjeka. Posebno u uvjetima u kojima špiljari provode svoje aktivnosti. Uobičajeni obrambeni mehanizmi popuštaju i na površinu izbijaju prikrivene karakteristike njegove prave prirode. Ponašanje se kod nekih ljudi može drastično promijeniti, ponekad postaje potpuno suprotno od uobičajenoga. Tako i najsmireniji mogu se pretvoriti u paničare. "Vječni optimist" počinje mrmljati i predviđati katastrofu. Kod nekoga nekad duboko zablokirana mržnja, sada otrovnim strijelicama pogađa prisutne sudionike. Ili opet s druge strane netko tko je uvijek bio tih i povučen, sad hrabri ostale i daje kreativne ideje kako efikasno ići dalje. Nije lako uvijek predvidjeti kako će tko reagirati u teškim i opasnim uvjetima. Ali što je čovjek iskusniji i stabilniji, to će njegovo ponašanje biti primjerenije i ispravnije u datim okolnostima.

Zanimljivo je promatrati utjecaj grupe na pojedinca i obrnuto, te općenito funkcioniranje grupe u akciji. U dobro organiziranim akcijama svatko zna svoje mjesto i pokušava efikasno izvršiti preuzeti zadatak. Tu možemo posebno obraditi vodstvo i ulogu vođe. Vođa može biti službeni i prirodni. Službeni vođa je osoba koja organizira i vodi određenu akciju. Međutim on (ili ona) ne mora biti i prirodni vođa. Prirodni vođa je osoba koja ima urođene sposobnosti za sagledavanje situacije kao i organizatorske sposobnosti. Kad je to sve potkrijepljeno i s bogatim iskustvom onda je i logično da ta osoba preuzme vodstvo u situacijama kada službeni vođa počinje gubiti kontrolu nad razvojem akcije. Naravno, preduvjet je da ta osoba ima povjerenje i podršku ostalih sudionika. Problemi mogu nastupiti ako službeni vođa ne uviđa da nije dorastao situaciji, te ne želi prepustiti vodstvo u datom momentu sposobnijem čovjeku. Ali to je rjeđa pojava, pogotovo u društvu gdje vlada suradnički, a ne natjecateljski duh. U zahtjevnim i dobro isplaniranim akcijama često se događa da ima više ljudi s karakteristikama prirodnog vođe. Za vrijeme velikih napora većina njih može naizmjenice preuzeti rukovodeću ulogu. Svi oni osjećaju tko u kojoj situaciji ima najviše sposobnosti za vođenje ka zajedničkom cilju. Tako se događa da je netko određeno vrijeme bio nosilac rada, a nakon toga kao poslušna robot izvršava zadate mu radnje. I takve ekipe imaju najviše šanse za uspjeh, jer kad većina više nema snage i ideja, netko preuzima vodstvo i revitalizira akciju. Poželjno je da se u svakoj špiljarskoj sredini dozvoljava da i manje iskusni ljudi organiziraju akcije. Treba ih hrabriti i podržavati. Tako će se razvijati i stjecati samopouzdanje. Takvi pojedinci tvore čvrstu jezgru špiljarskog društva, pogotovo ako oni vide u drugima prijatelje i suradnike, a ne konkurente.

Netko reče:

"Ljudi brzo uče tek kad naiđu na prepreke." ili

"Uvijek ima izlaz. Ako nijedan drugi, onda onaj na koji smo ušli."

Dakle, diskusija se otvara...